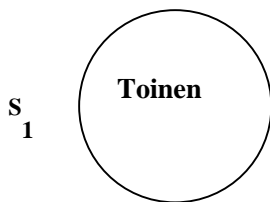

Janne Kurki

Herran diskurssi ja filosofia

Seminaarin XVII ensimmäisellä luennolla 20.11.1969 Lacan toteaa, että hän onnistui jo edellisen lukuvuoden aikana muotoilemaan jotain keskeistä diskurssista, nimittäin sen, että kyse on välttämättömästä rakenteesta, joka ulottuu huomattavasti pidemmälle kuin puhe [*la parole*], ja että hän itse pitää parempana diskurssia ilman sanoja [*un discours sans paroles*].¹ Diskurssi voi säilyä [*subsister*] ilman sanoja tietyissä perustavissa suhteissa, jotka eivät kuitenkaan voisi säilyä ilman kieltä [*la langage*]: kielen kautta perustetaan tietty joukko lujia suhteita, joiden sisällä kirjoittautuu jotain huomattavasti laajempaa ja pidemmälle menevää kuin varsinaiset lausunnot [*énonciations*].² Ei tarvita mitään lausuntoja siihen, että toimintamme ja tekomme kuuluisivat tiettyjen olennaisten lausumien [*énoncés primordiaux*] puitteisiin.³ Kyse on diskurssien rakenteista – ja voimme Lacanin mukaan kutsua niitä todellakin vain rakenteiksi – jotka luonnehtivat tiettyä perustavaa suhdetta, nimittäin signifioijan [*signifiant*] suhdetta toiseen signifioijaan.⁴ Signifioijien suhteen kautta ilmaantuu se, mitä Lacan kutsuu subjektiksi: signifioija toimii subjektin representoijana toisen signifioijan vierellä [*auprès d'un autre signifiant*].⁵ Signifioija on se, mikä representoi subjektin toiselle signifioijalle [*représente un sujet pour un autre signifiant*].⁶ Koska toinen signifioija ei tiedä mitään tästä, on selvää, ettei kyse ole representaatiosta [*représentation*], vaan jostakin representoivasta [*représentant*].⁷

Tämän tapahtuman, jossa signifioija toimii subjektin representoijana suhteessa toiseen signifioijaan, Lacan ilmaisi edellisenä lukuvuonna kirjoittamalla A:lla merkityn ympyrän ulkopuolelle S_1 :n, merkintä, jossa A:lla merkitty ympyrä tarkoittaa Toista tai Toisen kenttää ja S_1 ensimmäistä signifioijaa, joka on ikään kuin ulkopuolinen suhteessa kaikkien muiden signifioijien muodostamaan Toiseen:⁸

Kuvio 1. S_1 muiden signifioijien ulkopuolella

Nyt Lacan kirjoittaa tämän perustavan tapahtuman kuitenkin toisin:

$$\begin{array}{ccc} \underline{S}_1 & \rightarrow & \underline{S}_2 \\ \$ & & a \end{array}$$

Kuvio 2. Signifioija representoi subjektin toiselle signifioijalle (herran diskurssi)

Tässä merkinnässä S_1 merkitsee primaaria signifioijaa, joka representoi subjektin kaikille muille signifioijille, toisin sanoen jo paikalla olevalle signifioijien patterille, jota S_2 edustaa.⁹ S_1 siis puuttuu signifioijien patterin jo olemassaolevaan tilaan, jota emme voi pitää vain sinne tänne hajaantuneena, sillä nuo signifioijat muodostavat tiedon [*savoir*] verkoston.¹⁰ Mikä tahansa signifioija voi kuitenkin toimia herrasignifioijana.¹¹

Alla tulevaa ennakoiden on syytä painottaa jo tässä sitä, että tämä signifioijan käsitteen (signifioija representoi subjektin toiselle signifioijalle) formaali esitys on samalla herran diskurssin esitys: signifioijan käsite itsessään implikoi herran diskurssin. Toisin sanoen siellä, missä on subjektia representoivia signifioijia, on myös herran diskurssi. Ei siis ole olemassa subjektin representoitumista ilman herran diskurssia. Herran diskurssi muodostaa näin Lacanin diskurssiteorian käsitteellisen lähtötason, johon muut diskurssimuodot tukeutuvat ja rakentuvat tukien tai häiriten herran diskurssin toimintaa.

Tieto asettuu [*se pose*] siitä hetkestä alkaen, kun S_1 tulee esittämään jotakin, ja tämän S_1 :n intervention johdosta tiedon kenttä määrittyy siinä pisteessä, jossa olemme, jo strukturoituneena tiedon kenttänä.¹² Tässä interventiossa subjekti ($\$$) representoi tiettyä piirrettä, joka täytyy erottaa elävästä yksilöstä: elävä yksilö on varmastikin subjektin paikka, mutta elävä yksilö kuuluu eri järjestykseen kuin se, jonka subjekti tuo mukanaan tiedon statuksen johdosta.¹³

Tieto, jota ei tiedetä, asetetaan S_2 :n eli toisen signifioijan tasolla.¹⁴ Toinen signifioija ei ole yksin, vaan Toisen maha on täynnä niitä.¹⁵ Tämä hirviömäisen Troijan hevosen kaltainen Toisen kupu tarjoaa perustan tiedon totaliteetin [*savoir totalité*] fantasmalle.¹⁶ Sen toiminta implikoi kuitenkin, että jokin iskee ulkopuolelta, muuten mitään ei tule siitä ulos.¹⁷

*

Tällä kohden tarvittanee jo hiukan eksegetiikkaa. Ensinnäkin Lacan erottaa selvästikin diskurssin tason siitä, mitä tulee manifestisti lausutuksi: sanojen tuolla tai tällä puolen kieli muodostaa suhteita ja rakenteita, joissa olemme kiinni, vaikka kuinka sulkisimme suomme. Näiden suhteiden kautta signifioijat representoivat subjekteja toisille signifioijille – ja juuri tämä signifioijan subjekti on se subjekti, josta Lacan on kiinnostunut (sillä Lacanille se on nimenomaan psykoanalyysin subjekti). Keskeistä on, että on jo olemassa signifioijien patteristo, jota voidaan lacanilaisesti kutsua myös Toiseksi ja joka on olemassa ennen subjektin representoimista. Tätä signifioijien patteristoa on tapana kutsua tiedoksi.

Lacanin diskurssiteoria ei siis lähde liikkeelle jostain myyttisestä alkulausumasta: alussa oli sana ja niin edelleen. Fakta on, että meillä on signifioijien kenttä, kutsuttiin sitä nyt sitten kulttuuriksi, Toiseksi tai S_2 :ksi: jokainen ihmisruumis joutuu jo kohdussa tuon kentän pommittamaksi, ja kun ihmisruumis putkahtaa kohdusta ulos, signifioijat jyräävät hänen päälleen kaikissa aistittavan rekistereissä.

Jos täytyisi nimetä filosofien parista joku, jonka ajattelu lähtee liikkeelle samankaltaisesta alkuasetelmasta, olisi tuo joku ennen kaikkea Alain Badiou, johon Lacanin ajattelu on tehnyt suuren vaikutuksen: myös Badiou olettaa, että maailman estabilismentin muodostaa tiedon kenttä, jonka

olemassaoloa on turha edes kyseenalaistaa.¹⁸ Oleellisempaa on muutos tässä tiedon kentässä, se, mitä tapahtuu, kun jokin tekee intervention jo olemassaolevaan järjestykseen.

*

Jatkakaamme kuitenkin Lacanin seuraamista. Hän toteaa, että vaikuttaa perustellulta – esittämättä tätä perustelua kuitenkaan mitenkään eksplisiittisesti – että yllä kuviossa 2 esitetyn algebran kirjainten järjestystä ei voi sekoittaa.¹⁹ Kun tästä järjestyksestä pidetään kiinni ja kirjainten paikkaa kierretään aina neljänneskierros yhteen suuntaan, saadaan neljä eri rakennetta, ei enempää eikä vähempää. Lacan kuitenkin toteaa, ettei kyseistä järjestelmää ole määrätty absoluuttisesti millään tavalla eikä mitään ole abstrahoitu mistään todellisuudesta.²⁰ Sen sijaan se on kaiverrettu [*inscrit*] jo siihen, mikä toimii todellisuutena, nimittäin diskurssin todellisuuteen, joka on jo maailmassa ja ylläpitää sitä, ainakin maailmaa sellaisena kuin me sen tunnemme.²¹ Eikä se edes vain kuulu maailmaan tai ole osana sitä, vaan se osallistuu sitä kannatteleviin arkkeihin.²² Itse kirjainten muoto ei olekaan tässä algebrassa (kuvio 2) niin keskeinen, vaan oleellista on tuoda esiin tietyt pysyvät (vakio)suhteet.²³

Nämä vakiosuhteet sijoittavat erään hetken.²⁴ Tuona hetkenä S_1 puuttuu jo artikuloitujen toisten signifioijien kenttään (S_2), ja tämän intervention myötä ilmaantuu jaettu subjekti ($\$$), samalla kun jotain katoaa (a).²⁵ Tarkemmin sanottuna S_1 :n ilmaantuessa suhteessa toisiin signifioijiin (S_2) ilmaantuu myös jaettu subjekti ($\$$) tietyn katoamisen [*perte*] (a) representoimana.²⁶ Lacan muistuttaa, että edellisen lukukauden seminaarissaan hän kutsui tätä samaa objektia (a) termillä *plus-de-jouir*, lisänautinto (”lisänauttiminen”, ”ylijäämänauttiminen”, ”nauttimisen lisääntyminen”, ”ylijäämänautinto”).²⁷ Tämän termin suhteen hän viittaa Marxiin ja toteaa, että *plus-de-jouir* on se, minkä Marx totesi todella tapahtuvan lisäarvon [*plus-value*] tasolla.²⁸ Lacan painottaa, ettei Marx keksinyt lisäarvoa, mutta ennen Marxia kukaan ei tiennyt lisäarvon paikkaa, nimittäin lisätyötä [*plus-de-travail*].²⁹ Herran diskurssissa a on identifioitavissa nimenomaan siihen, mitä työntekijän – eli Marxin – ajattelusta tuli ulos, nimittäin siihen, mikä oli symbolisesti ja reaalisesti lisäarvon funktio.³⁰

Tällä tavalla halun ja nautinnon käsitteet nivELYVÄT toisiinsa. Objektin katoaminen on ammottava aukko, joka aukenee johonkin, mistä emme tiedä, onko se puutteen representaatio nauttimisessa.³¹ Lacan ei siis tässä yhteydessä sano ainakaan suoraan, että halun objektisyys (a) olisi puutteen representaatio nauttimisessa, mutta epäilee tätä mahdollisuutta niin eksplisiittisesti, että kysymystä voisi pitää lähes retorisenä.

*

Lacan kirjoittaa herran diskurssille ominaiset [*propres*] funktiot seuraavasti:³²

<u>herrasignifioija</u>	→	<u>tieto</u>
subjekti		nautinto

Kuvio 3. Herran diskurssi Lacanin aukikirjoittamana

Tätä asetelmaa määrittelee halkaisu/ero [*clivage*], herrasignifioijan erottaminen [*distinction*] tiedosta.³³ Tässä diskurssissa subjekti löytää itsensä sidottuna – kaikkinen siihen kuuluvine illuusioineen – herrasignifioijaan, kun taas diskurssin liittäminen [*insertion*] nautintoon on tiedon tosiasia/teko [*fait*].³⁴ Lacan liittää kuviossa 3 olevaan diskurssin aukikirjoitukseen (ja itse asiassa kaikkiin neljään diskurssiinsa) seuraavan kaavan, jonka tarkoitus on nimetä ja luonnehtia neljässä diskurssi vakioina pysyviä positioita.³⁵

<u>halu</u>	→	<u>Toinen</u>
totuus		menetyk

Kuvio 4. Diskurssien neljä positiota

Ylhäälle vasemmalle on nyt kirjoitettu halu ja oikealle Toinen; tässä hahmottuu se, mistä Lacan on aikaisemmin puhunut approksimaatiolla ”ihmisen halu on Toisen halua” [*le désir de l’homme, c’est le désir de l’Autre*].³⁶ Halun alla on totuuden paikka, ja Toisen alla on paikka, jossa menetys [*perte*] tuotetaan/tuottaa itsensä [*se produit*], nimittäin nautinnon menetys, josta ekstrahoidaan lisänautinnon [*plus-de-jouir*] funktio.³⁷

Ylhäällä vasemmalla oleva halun paikka toimii järjestyksen/ määräyksen/käskyn [*ordre, commandement*] paikkana.³⁸ Alhaalla vasemmalla olevan totuuden paikan voi herran diskurssissa ottaa vain \$ (mitä ei ensi silmäyksellä vaadi mikään), se, mikä ei aluksi asetu tyynesti paikalleen identtisenä itsensä kanssa.³⁹ Juuri psykoanalyysin *pas* [kieltosana/askel/jalanjälki] saa Lacanin esittämään, ettei tämä subjekti (\$) ole yksiselitteinen [*univoque*].⁴⁰ Tähän Lacanin kryptiseen toteamukseen liittyy koko joukko konnotaatioita: Ensinnäkin kyse on todennäköisesti siitä Freudin perusnäkemyksestä, että ihmisen minuus rakentuu vuorovaikutuksessa heterogeenisistä aineksista psyykkiseksi tekijäksi, tai ehkä pikemminkin funktioksi, eikä se siis suinkaan ole mikään läpinäkyvä yksiselitteinen subjekti. Toiseksi Lacan viitanee jo subjektin mateemassa (\$) esiin tulevaan jakautumiseen: subjekti on aina jakautunut subjekti, ja sinänsä väistämättä monimielinen. Subjekti on nimittäin jakautunut ensinnäkin (tätä voidaan kutsua primaaridefenssin ulottuvuudeksi) vietin ja signifioijien välillä, ja toiseksi (tätä voidaan kutsua sekundaaridefenssin ulottuvuudeksi) eri signifioijien välillä.⁴¹ Psykoanalyttisessa askeleessa [*pas*] esitetään siis kieltö [*pas*] suhteessa klassisen psykologian ja filosofian subjektien suhteen.

Kaksi vuotta ennen Seminaaria XVII Lacan esitti tähän liittyvän artikuloinnin psykoanalyttisesta teosta: ”joko en ajattele tai en ole” [*ou je ne pense pas, ou je ne suis pas*].⁴² Tällä vaihtoehdolla on roolinsa [*fait figure*] heti, kun kyse on herran diskurssista.⁴³ Tämän muotoilun oikeuttamiseksi se täytyy kuitenkin vielä tuottaa siellä, missä yksin se on ilmeinen.⁴⁴ Sen täytyy tuottaa itsensä hallitsevalla paikalla hysteerikon diskurssissa, jotta olisi varmaa, että subjekti asetetaan tämän *vel:n* eteen, joka ilmaistaan valinnassa ”joko en ajattele tai en ole”.⁴⁵ Siellä, missä ajattelen, en tunnista itseäni enkä ole – sitä on tiedostamaton; siellä, missä olen, on liian selvää, että eksyn/ menen järjiltäni [*je m’égare*].⁴⁶ Jos tämä on jäänyt pitkäksi ajaksi hämäräksi herran diskurssin tasolla, johtuu se nimenomaan siitä, että se on ollut paikalla, joka itse rakenteensa takia peittää subjektin jaon.⁴⁷

Seminaarin XVII ensimmäisen luennon lopussa Lacan toteaa, että hänen nelitassuinen ja neljästä positiosta muodostuva järjestelmänsä voi määritellä neljä radikaalia diskurssia.⁴⁸ Näistä ensimmäinen, se, jonka esittelimme yllä kuviossa 2, on herran diskurssi.⁴⁹ Se, mikä hallitsee (herran diskurssi), on synteesin ja tietoisuuden diskurssi.⁵⁰ Herran diskurssi on psykoanalyysin kääntöpuoli [*envers*].⁵¹ Herran diskurssi sulkee sisäänsä kaiken, jopa sen, mikä pitää itseään vallankumouksena, tai vielä tarkemmin, mitä kutsutaan romanttisesti Vallankumoukseksi.⁵² Herran diskurssi toteuttaa oman vallankumouksensa.⁵³ Herran diskurssilla on vain yksi kontrapunkti [*contrepoint*], nimittäin analyytinen diskurssi.⁵⁴

Lacan toteaa, että hän olisi voinut aivan yhtä hyvin aloittaa mistä tahansa diskurssimuodosta näiden neljän diskurssin joukosta, mutta historiallisten syiden määräämänä herran diskurssi otetaan esiin ensimmäisenä.⁵⁵ Koska hänen kuulijansa ovat kokonaisuudessaan yliopistoksi kutsutun seulan valitsemia, hän olettaa heidän tietävän, että filosofia puhuu vain herran diskurssista.⁵⁶ Filosofia on puhunut herran diskurssista siitä lähtien, kun se kutsui sitä nimeltä, eli ainakin Hegelistä lähtien, mutta jo ennen sitä oli ilmeistä, että herran diskurssin tasolla ilmaantui jotain, mikä kiinnostaa ”meitä” (Lacania ja hänen kuulijoitaan) ja mitä kutsutaan filosofiaksi.⁵⁷

Lacan on siis tässä hyvin eksplisiittinen: filosofia ilmaantui herran diskurssin tasolla. Herran diskurssi ei ole vain filosofisen keskustelun aihe, vaan sen diskurssimuoto. Yllä sanotun perusteella filosofia ilmaantuu olemassaolevaan tiedon kenttään, kun S_1 astuu muiden signifioijien joukkoon ja representoi signifioijan subjektin niille ja niiden vieressä.

Herran diskurssissa S_1 on se signifioijan funktio, johon herran olemus tukeutuu.⁵⁸ Orjan oma kenttä on puolestaan tieto, S_2 .⁵⁹ Lacan viittaa tässä yhteydessä Aristoteleen *Politiikkaan* ja toteaa, ettei ole epäilystäkään siitä, että juuri orja toimi antiikissa tiedon tukena [*le support du savoir*].⁶⁰ Antiikissa orja oli perheeseen/sukuun kuuluva funktio ja kuului jopa enemmän perheeseen/sukuun kuin valtioon.⁶¹ Tämä johtuu siitä, että juuri orjalla oli tietotaito [*savoir-faire*], toisin sanoen tieto siitä, miten asiat tehdään.⁶²

Tähän liittyy Lacanin provokatiivinen väite, joka hänen mukaansa vastaa kysymykseen, mikä antaa filosofialle sen alkuperäisen merkityksen/suunnan [*un premier sens*]: filosofia merkitsee koko kehityksessään [*la philosophie désigne dans toute son évolution*] varkautta, ryöstöä, tiedon anastamista orjuudelta herran toimella [*l'opération du maître*].⁶³ Tämän havaitsemiseksi riittää Lacanin mukaan se, että vaivautuu lukemaan hiukan Platonin dialogeja, kuten Lacan oli 16 vuoden ajan kehottanut kuulijoitaan tekemään.⁶⁴

Lacan lähtee avaamaan näitä väitteitään erottelemalla tiedon kaksi eri tahoa [*faces du savoir*]: toisaalta tiedolla on artikuloitu puoli ja toisaalta tietotaito, joka on sukua eläimelliselle tiedolle, mutta johon liittyen orjaltakaan ei täysin puutu järjestelmää [*appareil*], jolla siitä tehdään mitä artikuloituihin kieliverkko [*réseau langagier*].⁶⁵ Oleellista on, että toinen kerros – artikuloitu järjestelmä [*l'appareil articulé*] – voidaan siirtää edelleen, mikä tarkoittaa samalla sitä, että se voidaan siirtää orjan taskusta herran taskuun.⁶⁶ Sen sijaan tietotaitoa ei voi siirtää niin helposti, vaan siirtääkseen sitä on siirrettävä orjaa – seikka, jonka jokainen nykyaikainen tietotyön pätkätyöläinen tuntee nahoissaan.

Juuri tästä on Lacanin mukaan kyse siinä, mitä kutsutaan *epistemeksi*: on kyse sellaisen aseman [*position*] löytämisestä, josta käsin tiedosta voi tulla herran tietoa.⁶⁷ Siinä määrin kuin *epistemessä* on kyse siirrettävissä olevista tiedoista, sen funktio on lainattu käsityöläistekniikoista, toisin sanoen orjilta [*serves*].⁶⁸ Kyse on siitä, että tiedosta ekstrahoidaan, otetaan esiin sen olemus, jotta tiedosta tulisi herran tietoa.⁶⁹ Tässä yhteydessä Lacan viittaa Karl Marxiin ja joihinkuihin muihin, joita hän ei nimeä, ja toteaa, että tämä prosessi kaksinkertaistuu lapsuksesta, torjutun paluusta.⁷⁰

Pelissä on lyhyesti sanottuna herran status.⁷¹ Samalla paljastuu filosofian funktio: historiallisessa funktiossaan filosofia on orjan tiedon ekstrahoimista, jollei pettämistä, jotta orjan tieto saataisiin muuntumaan herran tiedoksi.⁷² Itse asiassa vanhan ajan orjan ja nykyajan työläisen välinen keskeinen ero on juuri tässä: ennen herra oli riippuvainen orjansa tietotaidosta, mutta kapitalismissa kapitalisti ei ole enää riippuvainen proletaarin tiedosta; proletaari ei ole yksinkertaisesti riistetty, vaan häneltä on viety myös hänen tiedon funktionsa.⁷³

Seuraavaksi Lacan kysyy – ja tämä on keskeinen kysymys hänelle –⁷⁴ tarkoittaako tämä sitä, että se, mikä on ilmaantunut meille tieteenä halliten meitä, olisi tämän operaation hedelmä.⁷⁵ Toisin sanoen Lacan näyttäisi kysyvän, mikäli oikaisemme pari mutkaa, muodostaako tiede filosofian tavoin herran diskurssin jatkumon. Vastauksena Lacan toteaa, että päinvastoin, mistään tällaisesta ei ole kyse.⁷⁶ *Episteme* johti vain tietoon, joka voidaan nimetä termillä, jota Aristoteles käytti herran tiedon luonnehtimiseen, nimittäin teoreettiseen tietoon – kaikilla niillä painotuksilla, joita sanalla teoria on Aristoteleelle.⁷⁷ Tiede syntyi vasta, kun joku – ja Lacanin mukaan tämä joku oli Descartes – ekstrahoi subjektin funktion S_1 :n tiukasta suhteesta S_2 :teen.⁷⁸ Tältä pohjalta Lacan kysyykin, kuka voisi kieltää, että filosofia ei ole koskaan ollut mitään muuta kuin kiehtova hanke herran hyväksi.⁷⁹ Yhtenä päätepisteenä tässä on Hegelin diskurssi absoluuttisine tietoineen.⁸⁰

Tieteen eksplisiittinen erottaminen filosofiasta tässä kohtaa tarkoittanee puolestaan sitä, ettei tiedettä voi ainakaan yleistäen pitää herran diskurssina. Tässä on kuitenkin oltava erittäin tarkkana tieteen käsitteen kanssa: tieteenä esiintyvät taloustiede, humanistiset tieteet, yhteiskuntatieteet, kasvatustiede ja psykologia eivät todellakaan ole tieteitä tässä mielessä, vaan filosofian johdannaisia ja osa-alueita. Lisäksi Lacan toteaa myöhemmin seminaarinsa aikana varsin yksiselitteisesti, että ”tieteellinen diskurssimme on herran puolella”.⁸¹ Tiede voi olla herran puolella tai häntä vastaan vain ja ainoastaan, jos se ei sinällään ole herran diskurssi – kun taas filosofia on Lacanille ensisijaisesti herran diskurssin jatke ja pönkittäjä, mutta mahdollisesti myös jotain muuta. Palaan tähän johonkin muuhun alla.

*

Herran diskurssin skeeman suhteen Lacan toteaa, että orjatyö muodostaa näkymättömästi tiedostamattoman, joka ei ole tullut ilmi.⁸² Tämä ilmitulematon tiedostamaton paljastaa [*livre*], onko tämä elämä puhumisen arvoinen.⁸³ Vanhanaikaisen [*antique*] herran diskurssin ja modernin herran (kapitalistin) diskurssin välillä on kuitenkin tapahtunut muutos tiedon paikassa, ja ilmeisesti filosofialla on ollut jotain tekemistä tämän muutoksen kanssa.⁸⁴ Proletaarilta on nimittäin riistetty jotain, mikä on oikeuttanut sekä vallankumouksen yrittämisen että sen onnistumisen.⁸⁵ Kapitalistinen riisto tekee proletaarin tiedosta hyödytöntä ja proletaarille palautetaan vain herran tietoa – ja tämän takia proletaari on vain vaihtanut herraa.⁸⁶ Jäljelle on jäänyt herran olemus,

nimittäin se, ettei hän tiedä, mitä haluaa.⁸⁷

Se, ettei herra tiedä, mitä haluaa, muodostaa herran diskurssin todellisen rakenteen.⁸⁸ Orja tietää monia asioita, mutta erityisesti hän tietää, mitä herra haluaa, vaikka herra itse ei sitä tiedäkään, sillä muuten hän ei olisi herra.⁸⁹ Orja tietää sen, juuri tässä on hänen funktionsa orjana.⁹⁰ Juuri tämän takia herran diskurssi toimii ja on toiminut jo pitkään.⁹¹

Se tosiasia, että kaikkietävyys on siirtynyt herran paikalle, hämärtää sitä, mistä on kyse, nimittäin totuutta.⁹² Tämä muutos vanhanaikaisen ja modernin herran diskurssin välillä implikoi samalla uuden diskurssimuodon, joka asettuu pönkittämään modernin herran asemaa.⁹³

*

Lacan näyttää siis selvästikin ajattelevan, että vanhanaikaisessa herran diskurssissa vallankumous oli sekä yrittämisen että toteuttamisen puolesta mahdollinen sikäli, että sen lisäksi, että orja tiesi totuuden herran halusta, kun taas herra itse ei tuota totuutta tiennyt – sen lisäksi orja oli itse ikään kuin orgaaninen tai ainakin erottamaton osa tietoa: tieto oli orjan tietotaitoa; jos hävitit orjan, hävitit tiedon. Modernissa tilanteessa herran tietämättömyys on kuitenkin verhottu kaikkietävyyteen – millä Lacan viittaa mitä ilmeisemmin yliopistodiskurssiin – ja tieto on erotettu orjasta, ja tämä on tehnyt vallankumouksestakin lähes tai kokonaan mahdottoman.

Miettikäämme tätä hetki. Mitä ihmettä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi nyky-Suomen kannalta? Esimerkiksi sitä, että kun valtakunnan poliittinen eliitti joutuu vastaamaan teoistaan – olipa aiheena nyt sitten finanssikriisi tai muu kaikkien huulilla pyörivä puheenaihe – niin valtaeliitti vetää parrasvaloihin Tiedemiehen, esimerkiksi taloustieteen professorin (vaikka on selvää, ettei taloustiede ole mikään tiede, vaan eräs filosofian ja herran diskurssin haara), joka kertoo ”totuuden” maailmantalouden tilanteesta. Yhä uudelleen ja uudelleen valtiovalta perustelee valintojaan yliopistodiskurssin asiantuntijoilla, joiden viisaudella siunataan poliittiset päätökset puhtaasti teknisinä päätöksinä, oli kyse sitten ydinvoimasta, koulutuspolitiikasta tai talouspolitiikasta. Näin yliopistojen kolmas tehtävä eli yhteiskunnallinen vaikuttaminen on vääntynyt ja kääntynyt niin, että sen sijaan, että tiede – siis lähinnä luonnontiede, mutta Lacan laskisi mukaan todennäköisesti kielitieteen ja psykoanalyysin – toimisi emansipatorisesti, yliopistodiskurssiin kuuluvat erinäiset filosofian haarat (taloustiede, valtio-oppi jne.) on valjastettu pitämään yllä modernia herran diskurssia. Teepäs siinä sitten vallankumous, kun sinulla ei ole niin montaa kansainvälisissä refereejulkaisuissa julkaistua tieteellistä artikkelia kuin herran Asiantuntijalla, joka tukee herran asemaa: siinä on kettutyttöjen ja -poikien turha kitistä tai vikistä mitään, kun eskoantolat ja paul-lillrankit jyrisevät. Robespierrellä oli vastassaan aivan toisenlaiset kanuunat.

Ironiasta huolimatta yliopistodiskurssin ja vallan välinen suhde on oleellisempi kuin yleensä ajatellaan: koko se kapitalistinen ajattelu ja siihen nojaava talouspolitiikka, jonka hedelmiä olemme saaneet poimia viime vuosina (finanssikriisit 2008, 2010 → jne.), on keksitty yliopistoissa (ns. Chicagon koulukunta jne.) ja sitä ylläpidetään yliopistodiskurssin kautta. Jos seuraukset eivät olisi niin monelle perheelle niin traagisia, kuvio olisi vain koominen: samat ”taloustieteilijät” kiertävät 1) sijoituspankkien johtokunnissa, toimitusjohtajina ja – tietenkin – Konsultteina, 2) valtion hallinnossa hallituksista ”valvoviin” viranomaiselimiin ja 3) ”huippuyliopistojen” oppituoille ja rehtoreina. Professoreina he tentittävät omat ja kavereidensa tekemät oppikirjat kaikille taloutta

opiskelevilla, viranomaisina he toimeenpanevat omia unelmiaan ja yritysten johtokunnissa, toimitusjohtajina ja konsultteina he keräävät bonukset satoina miljoonina dollareina.⁹⁴

Suomen yliopistoissa ja Suomen Akatemiassa vallitsevat aivan samanlaiset hyväveli- ja -siskoverkostot, mutta suomalaisilla valtaverkostoilla ei onneksi ole valtaa samalla tavalla kuin Yhdysvaltain vastaavilla verkostoilla. Siinä missä suomalaiset valtaverkostot yksinkertaisesti tukkivat kaikki väylät tehdä vakavasti otettavaa filosofiaa (ja filosofiaksi lasken kaikki humanistiset ja yhteiskunnalliset oppialat), siinä yhdysvaltalainen veljes- ja sisaruskunta suistaa koko kansainvälisen talouden toistuviin kriiseihin tai käytännössä pysyvään kriisitilaan, jossa 1% ihmisistä kerää voitot, ja loput maksavat seuraukset. Jos joku kyseenalaistaa tällaiset kuviot, niin hänet leimataan salaliittoteorioihin uskovaksi kylähulluksi – ja vedotaan samalla yliopistojen jakamaan korkeampaan oppiin...

Siinä missä Eisenhower puhui presidentin virkansa jättäessään sotateollisuuden ja poliittisen koneiston muodostamasta vaarallisesta kompleksista (*military industrial complex*), siinä meidän on syytä puhua sota-, talous-, yliopisto- ja poliittisten diskurssien muodostamasta vaarallisesta kompleksista. Siinä missä teologia aiemmin hallitsi yliopistoja ja suitsi tieteiden kehitystä yksinkertaisesti polttamalla liian vapaat sielut roviolla, siinä taloustiede on ottanut nyt tieteet omaan teologiseen ikeeseensä ja säätelee poliittisen ja taloudellisen eliitin kanssa sitä, minkälainen tiede on kulloinkin suotavaa ja mahdollista. Esimerkkinä tästä on uusi yliopistolaki: siinä missä teoreettisena argumenttina sen puolesta on esitetty yliopistojen autonomian lisääminen, on se käytännössä johtanut siihen, että nyt samat naamat, jotka istuvat suuryritysten hallituksissa ja päättävissä poliittisissa elimissä, istuvat yliopistojenkin hallituksissa. Näin tietyt professorit pääsevät hekin helpommin ”parempiin piireihin” ja osaksi sitä kaventuvaa veljes- ja sisaruskuntaa, jonka käsissä raha ja valta ovat. Mutta mitä se sellainen autonomia on?

Tämän takia kysymys siitä, mitä se filosofia oikeastaan on, on niin keskeinen. Nyt taiteilijanimillä ja nimimerkeillä esiintyvät filosofian yliopistodiskurssiksi degeneroituneet haarat ja johdannaiset yksinkertaisesti tukevat ja näin puolustavat herran diskurssia. Filosofian ja tieteen välisen eron häivyttäminen palvelee ennen kaikkea herran etua – ja näin katsottuna postmoderni näsäviisastelija ei suinkaan murra tai horjuta herran diskurssia, vaan vahvistaa sitä. Onkin ymmärrettävä, että kysymys siitä, mitä filosofia ja tiede ovat, on poliittinen kysymys, sillä nykyinen poliittinen diskurssi ei ole vanhanajan kuninkaan diskurssi, vaan yliopistodiskurssin takana lymyävä kapitalistin diskurssi. Seuraavassa luvussa tätä käsitellään hiukan laajemmin Lacanin omien sanojen kautta. Nostan asian esiin kuitenkin jo tässä, sillä se antaa kontekstin Lacan-luentani liitteenä olevalle pitkäkökölle Heidegger-luennalle, jonka temaattinen kysymys on eksplisiittinen: ”Mitä se on, tämä filosofia?”

Yhtä lailla on ymmärrettävä, että Lacanin seminaarin taustalla hämöttävä ydinkysymys – mitä on psykoanalyysi – on sekin aivan yhtä poliittinen kuin kysymys filosofiasta: Lacanille herran diskurssin kääntöpuolella on nimenomaan ja vain analyytikon diskurssi. Siksi on tärkeää kysyä myös sitä, mitä merkitsee, että Suomessa 1.1.2012 alkaen psykoterapiakoulutus on valtiovallan määräyksellä alistettu yliopistodiskurssille. Teoreettiset selitykset kuulostavat tämän juridisen muutoksen osalta yhtä hienoilta kuin uuden yliopistolain: näin turvataan psykoterapiakoulutuksen taso, psykoterapioiden ja tieteellisen tutkimuksen yhteistyö helpottuu jne. Käytännön tasolla seuraukset voivat olla kuitenkin jotain aivan muuta. Olen itse opiskellut Helsingin yliopistossa yli

1360 opintopistettä, ja voin kokemuksen syvällä rintäänellä sanoa, että se, että opetusta annetaan yliopistossa, ei todellakaan takaa sen tasoa. Vaikka seiniä tarvitaan, ne eivät opeta, eivät, vaikka niille olisi annettu mikä tahansa symbolinen mandaatti. Todellisen opettamisen mahdollistaa vain opettajan ja oppilaan välinen epäsymmetrinen, silloittamaton, suhteeton suhde, joka saattaa olla aivan vieras yliopistodiskurssin tendensseille.⁹⁵

---

¹ S XVII, 11.

² S XVII, 11.

³ S XVII, 11.

⁴ S XVII, 11.

⁵ S XVII, 11.

⁶ S XVII, 31, 228.

⁷ S XVII, 31. Kyse on samassa mielessä representoijasta/representoivasta kuin *un signifiant* on signifioija/signifioiva.

⁸ A:ta, S₁:tä ja muita Lacanin mateemoita, joilla myös neljän diskurssin rakenne esitetään, voidaan pitää eräänlaisina ”tiedon atomeina” (Clements, Justin & Grigg, Russell, ’Introduction’, Justin Clements & Russell Grigg (ed.), *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*, 2).

⁹ S XVII, 11.

¹⁰ S XVII, 11–12.

¹¹ S XVII, 144.

¹² S XVII, 12.

¹³ S XVII, 12.

¹⁴ S XVII, 35.

¹⁵ S XVII, 35.

¹⁶ S XVII, 35.

¹⁷ S XVII, 35.

¹⁸ Ks. esim. Badiou, Alain, *Etiikka*, Apeiron Kirjat, Helsinki, 2004, suom. Janne Kurki.

¹⁹ S XVII, 13. Kysymyksestä, miksi algebran kirjainten järjestystä ei voisi sekoittaa, ks. Feltham, Oliver, ’Enjoy Your Stay: Structural Change in Seminar XVII’, Justin Clements & Russell Grigg (ed.), *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*, 179–194. Joka tapauksessa on ilmeistä, että syyn näin vahvaan kannanottoon täytyy liittyä oleellisesti Lacanin peruskäsitykseen psyykestä ja ihmisestä. Tässä mielessä on jälleen syytä painottaa, että herran diskurssin rakenne vastaa Lacanin käsitystä kielen perustoiminnasta ja subjektin muodostumisesta.

²⁰ S XVII, 13.

²¹ S XVII, 13.

²² S XVII, 13

²³ S XVII, 13.

²⁴ S XVII, 13

²⁵ S XVII, 13.

²⁶ S XVII, 18.

²⁷ S XVII, 18. Clements & Grigg kuvaavat sitä nautintona, jonka subjekti on kadottanut ja Toinen saanut takaisin (Clements, Justin & Grigg, Russell, ’Introduction’, Justin Clements & Russell Grigg (ed.), *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*, 4).

²⁸ S XVII, 19. Vaikka tämä rinnastus tai suoranainen samaistus Marxin lisäarvon ja lacanilaiseen objekti *a*:han liittyvän lisänautinnon välillä saattaa ensin vaikuttaa teoreettiselta höpinältä, jolla on korkeintaan heuristista arvoa ja sitäkin vain humanisteille, antaa vuonna 2008 alkanut myllerrys kansainvälisessä taloudessa viitteen siitä, että Lacan saattaa olla enemmän kuin oikeassa: viime kädessä taloudessa on aina kyse ihmisten haluista, jotka seuraavat aavemaista katoavaa objektiä ja

ovat sen mukaisesti äärimmäisen ailahtelevaisia. Toisin sanoen talous – ainakin sellaisena kuin se toteutuu kapitalistisessa markkinataloudessa – vaikuttaisi sittenkin olevan olennaisesti kiinni ihmisten haluista ja liittyvän siten oleellisesti siihen, kuinka ihmisten halut muodostuvat – ja mikä on ihmisen halun syy.

Tunnetuimpia tämän teeman käsittelijöitä on ollut Slavoj Žižek, joka mm. läpimurtoteoksessaan *Ideologian ylevä objekti* toteaa: ”Tämä paradoksi määrittää lisänautinnon. Se ei ole lisä, joka yksinkertaisesti liittää itsensä johonkin ”normaaliin”, perustavaan nautintoon, sillä *nautinto sellaisenaan* syntyy ainoastaan tässä lisässä ja on perustavalla tavalla ”liiallisuutta”. Jos vähennämme lisän, menetämme itse nautinnon. Samoin kapitalismi voi säilyä hengissä ainoastaan kumoamalla keskeytyksettä omat materiaaliset edellytyksensä, ja se lakkaa olemasta, jos se ”pysyy samana”, jos se saavuttaa sisäisen tasapainon. Tämä on lisäarvon – ”syy”, joka asettaa kapitalistisen tuotantoprosessin liikkeeseen – ja lisänautinnon, halun objekti-syy, välinen homologia. Eikö pääoman liikkeen paradoksaalinen topologia, se perustava tukos, joka purkaa ja uusintaa itsensä rai-vokkaassa toiminnassa, ja *liiallinen* voima perustavan *voimattomuuden* ilmenemisen varsinaisena muotona – tämä välitön siirtymä, tämä rajan ja ylittämisen, puutteen ja lisän yhtäpitävyys – olekin nimenomaan lacanilaisen *objet petit a*:n, jäännöksen, jossa ruumiillistuu perustava ja olennainen puute, topologia?” (Žižek, Slavoj, *Ideologian ylevä objekti*, Apeiron Kirjat, Vantaa, 2011, uudistettu 2. painos, suom. Janne Kurki ja Heikki Kujansivu, 99)

²⁹ S XVII, 19.

³⁰ S XVII, 49. Sikäli kuin asia on näin, niin eikö kapitalismi silloin ammenna nimenomaan puhuvan olennon perustavasta olemisen puutteesta? Tämä voisi selittää kapitalismin ”menestyksen”. Tämä olisi kapitalismin perusta ihmisen halutaloudessa: koskaan täyttymätön halu kanavoituu toisaalta kulutukseen, toisaalta – niillä joihin siihen on varaa – pääoman haalimiseen.

³¹ S XVII, 18.

³² S XVII, 105.

³³ S XVII, 105.

³⁴ S XVII, 106.

³⁵ S XVII, 106.

³⁶ S XVII, 106.

³⁷ S XVII, 106.

³⁸ S XVII, 118.

³⁹ S XVII, 118.

⁴⁰ S XVII, 118.

⁴¹ Kts. yllä jaetun subjektin käsitteen erittely sekä Verhaeghe, Paul, *Normaaliudesta ja muista mielenhäiriöistä*, Apeiron Kirjat, Vantaa, 2009, suom. Janne Kurki; Verhaeghe, Paul, *New Studies of Old Villains – A Radical Reconsideration of the Oedipus Complex*, Other Press, New York, 2009; Kurki, Janne (toim.), *Media ja identiteetti*, Apeiron Kirjat, Vantaa, 2010.

⁴² S XVII, 118.

⁴³ S XVII, 118.

⁴⁴ S XVII, 118.

⁴⁵ S XVII, 118.

⁴⁶ S XVII, 118.

⁴⁷ S XVII, 118.

⁴⁸ S XVII, 19.

⁴⁹ S XVII, 19–20.

⁵⁰ S XVII, 79.

⁵¹ S XVII, 99.

⁵² S XVII, 99. Vaikka Tuomas Nevanlinnan *Kuninkaista ja narreista* -kirjan ensimmäisen luvun tärkein eksplisiittinen teoreetikko onkin Rene Girard, taustalla vaikuttanee myös Lacanin ja Freudin

žižekiläiset uudelleenmuotoilut. Onkin vaikea lukea seuraavia toteamuksia ajattelematta Lacanin herran diskurssin käsitettä: ”Alamaiset poikkeavat ja eroavat toisistaan monin tavoin, mutta nämä erot ovat suhteellisia ja triviaaleja siihen nähden, miten kuningas eroaa kaikista muista. Kuningas on poikkeushenkilö. [...] Suvereenin poikkeushenkilön varaan rakentuva järjestys on niin yleinen ja ainakin jossain määrin kulttuureista riippumaton ilmiö, että voidaan jopa kysyä: onko ihmis-yhteisöissä viime kädessä käytössä mitään *muuta* metapoliittista mallia? On näet selvää, ettei kuningasvaltaa yhteisön järjestymisen tapana voida palauttaa mihinkään yhteen maanosaan, tiettyyn historialliseen aikakauteen tai määrättyyn tuotantojärjestelmään. Vaikka monarkian muodot ovat moninaiset ja vaikka nämä erot ovat monien yhteiskuntatieteellisten ja historiallisten tarkastelujen kannalta merkittävämmät kuin yhteiset piirteet, kuninkuus on silti jotakin tunnistettavaa. Mikä sen olemus ikinä onkaan, se on jollain tavalla alati mahdollinen tapa organisoida yhteisön poliittinen ja symbolinen järjestys” (Nevanlinna, Tuomas, *Kuninkaista ja narreista*, Kirjapaja, Helsinki, 2006, 7-8). Aivan kuten S_1 :n erityinen asema perustuu sen erottamiseen kaikista muista signifioijista, myös kuninkaan kuninkuus on tällaisen erottamisen – ei kuninkaassa itsessään olevan ominaisuuden – seurausta: ”Kuninkuuden rituaalinen synnyttäminen tapahtuu erottamisen, eristämisen, separaation avulla” (ibid., 11). Kuninkuuden käsitteen Nevanlinnan kirjassa saama laajuus ja abstraktius tulevat hyvin esiin esimerkiksi seuraavasta: ”Kuninkuuden kautta järjestys itse järjestyy” (ibid., 12). Kuninkaan funktio näyttääkin vastaavan Nevanlinnalla S_1 :tä, joka määrää muiden signifioijien järjestyksen erottautumalla ja erottauduttuaan niistä. Lacanilais-žižekiläisestä vaikutuksesta todistaa myös seuraava toteamus: ”Kun uhraudumme tekemällä työtä, kuningas saa tästä koituvan ylijäämän sekä rikkauksina että ylijäämänavautintona: hänellä on kaikki se, mistä me joudumme kieltäytymään, puurtamisemme hedelmät” (ibid., 23).

⁵³ S XVII, 99.

⁵⁴ S XVII, 99.

⁵⁵ S XVII, 19.

⁵⁶ S XVII, 20.

⁵⁷ S XVII, 20. Hegelin asema tässä Lacanin seminaarissa on hyvin moninainen: hänen on esitetty perustellusti toimivan sekä herran diskurssin, hysteerikon diskurssin että yliopistodiskurssin edustajana, ja tältä pohjalta hänen voitaisiin väittää ottavan myös analyytikon paikan analyytikon diskurssissa objekti *a*:na (Dolar, Mladen, 'Hegel as the Other Side of Psychoanalysis', Justin Clements & Russell Grigg (ed.), *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*, 129-154).

⁵⁸ S XVII, 20.

⁵⁹ S XVII, 20.

⁶⁰ S XVII, 20. Tämä päti varmasti monella tasolla. Ensinnäkin orjat elättivät isäntäperheensä: orjat tiesivät, miten ja milloin ja missä viljellä maata, kalastaa jne. Orjat myös rakensivat isäntänsä tarvitsemat talot ja muut elämisen kannalta väistämättömät asiat. Lisäksi orjat toimivat usein koti-opettajina, kirjureina, lukijoina jne. Vapaan aatelismiehen elämä olikin hänen orjansa tietotaidon varassa.

⁶¹ S XVII, 20–21. Orjat olivat ennen kaikkea vapaan aatelismiehen, joka oli perheenpää, omaisuutta. Valtio taas oli näiden aatelismiesten muodostama ryhmittymä kunkin valtiomuodon mukaisesti.

⁶² S XVII, 21.

⁶³ S XVII, 21.

⁶⁴ S XVII, 21.

⁶⁵ S XVII, 21.

⁶⁶ S XVII, 21. Tämä edellyttää tietenkin abstrahois- ja representaatioprosessia, jossa orjan tietotaidon totuus suodattuu samalla suureksi osaksi pois. Ajatelkaamme vaikkapa talon rakentamista. Talon rakentamisen perustietotaito muodostuu rakentamalla uusia ja uusia taloja. Tästä tietotaidosta on vuosituhansien aikana suodattunut tietoa arkkitehtoniseksi tiedoksi, joka viime kädessä tiivistetään esimerkiksi piirustuksiksi rakenteilla olevasta talosta. Näillä piirustuksilla

herra voi rakentaa talon itselleen tai toiselle herralle ja kerätä rahat itselleen (kiinteistösijoitukset). Tai miettikäämme nykyaikaista laboratoriotutkimusta: käytännön pipetointityön tekevät ja siten perustavan tietotaidon kustakin tutkimusprojektista omaavat laboratorionhoitajat ja apurahoilla työskentelevät aloittelevat apulaistutkijat. Kunnian, esimerkiksi Nobelin palkinnot, ja isot rahat käärivät kuitenkin laboratoriodien ja tutkimusryhmien johtajaprofessorit: koko tutkimus abstrahoidaan herran tiedoksi, jonka perusteella herra saa kultaa ja kunniaa.

⁶⁷ S XVII, 21.

⁶⁸ S XVII, 21.

⁶⁹ S XVII, 21.

⁷⁰ S XVII, 21. Lacanin ja Marxin suhteesta Seminaarissa XVII, ks. MacCannell, Juliet Flower, 'More Thoughts for the Times on War and Death: The Discourse of Capitalism in Seminar XVII', Justin Clements & Russell Grigg (ed.), *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*, 195–215.

⁷¹ S XVII, 22.

⁷² S XVII, 22.

⁷³ S XVII, 174.

⁷⁴ Kurki, Janne, 'Heidegger and Lacan – Their Most Important Difference', *Symptom* 9, New York, 2008.

⁷⁵ S XVII, 22.

⁷⁶ S XVII, 22. Yllä esittämäni laboratorioesimerkki onkin ymmärrettävä niin, että tieteen sisällä tapahtuu samanlaisia prosesseja ja vallitsee samanlaisia jakoja kuin yhteiskunnassa laajemminkin. Nämä voivat olla – ja usein ovatkin – heijastusta ja seurausta yhteiskunnan prosesseista ja jaoista. Joka tapauksessa tieteellinen tiedontuottamisprosessi ei ”kokonaisuudessaan” toimi samalla tavalla kuin filosofinen tiedontuottamisprosessi: filosofian ja tieteen välinen keskeinen ero on siinä tavassa, jolla tietoa tuotetaan. Tässä Lacan on selvästikin sitä mieltä, että nimenomaan filosofia toimii herran diskurssin tasolla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei tieteen diskurssin tuotoksia voitaisi ottaa herran haltuun ja käyttää herran hyväksi.

⁷⁷ S XVII, 22. Ks. myös S XVII, 173–174.

⁷⁸ S XVII, 22–23. Tässä tulee hyvin esiin Lacanin näkemysten ambivalenttisuus, sillä kaikesta laaja-alaisuudestaan huolimatta Descartesia pidetään kuitenkin yleisesti nimenomaan filosofina, ei niinkään tiedemiehenä. Lacan tarkoittaa kuitenkin todennäköisesti Descartesin *cogitoa* eräänlaisena tieteen subjektina, joka ei ole enää samalla tavalla sidoksissa kuvion 2 esittämään suhteeseen $S_1 \rightarrow S_2$.

⁷⁹ S XVII, 23.

⁸⁰ S XVII, 23.

⁸¹ SXVII, 174.

⁸² S XVII, 32–33.

⁸³ S XVII, 33.

⁸⁴ S XVII, 34.

⁸⁵ S XVII, 34. Tämä voisi implikoida, että kun vielä vanhan diskurssin aikaan vallankumous saattoi onnistua (esimerkkeinä ilmeisestikin Amerikan ja Ranskan vallankumoukset), siirtymä vanhasta herran diskurssista moderniin herran diskurssiin on vienyt pohjan vallankumouksilta. Tässä tulee selvästi esiin, että vaikka Lacanin kehittänyt diskurssiteoria on selvästikin strukturaalinen, hän nojaa kehittelyssään myös historialliseen muutokseen. Tästä aiheesta ks. Feltham, Oliver, 'Enjoy Your Stay: Structural Change in Seminar XVII', Justin Clements & Russell Grigg (ed.), *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*, 179–194.

⁸⁶ S XVII, 34.

⁸⁷ S XVII, 34.

⁸⁸ S XVII, 34.

---

⁸⁹ S XVII, 34.

⁹⁰ S XVII, 34.

⁹¹ S XVII, 34.

⁹² S XVII, 34.

⁹³ Ilmeisesti tämä Lacanin kehittänyt ero herran diskurssin ja modernin herran diskurssin välillä on taustalla seuraavissa Tuomas Nevanlinnan huomioissa: ”Auktoriteetti oli hahmo, joka herätti kunnioitusta julistaessaan: ’Asia on näin, koska minä sanon niin!’ Nykyinen vallankäyttö ei enää perustu moiseen herraan. Tilalle on astunut manageri, joka sanoo: ’Asia on näin, koska on terveellistä ja hyödyllistä ja kaikkien osapuolten kannalta järkevää.’ [...] Auktoriteettivallan oikeutti paradoksaalisesti se, ettei sitä erikseen oikeutettu. Auktoriteetti asetti valtansa ja oikeutuksensa samassa eleessä. Vasta nykyinen reilu ja järkevä valta antaa mahdollisuuden erottaa itse valta-aseman ja sen oikeutuksen” (Nevanlinna, Tuomas, *Nurin oikein*, Teos, Helsinki, 2006, 52). Myös yllä jo lainatussa *Kuninkaista ja narreista* -kirjassaan Nevanlinna tekee vastaavan huomion: ”Tässä taitaa piillä yksi lumon syistä: demokraattisessa massayhteiskunnassa usko mestarin sanaan korvautuu luottamuksella asiantuntijan tieteelliseen lausuntoon. Mutta mestarin hahmosta emme ole välttämättä päässeet eroon. Neutraalina esiintyvän asiantuntijan taakse kätkeytyy aina piilosuvereeni, päätöksiä tekevä mestari. Kielletty ja tukahdutettu mestari saattaa myös palata väkivaltaisessa ja fanaattisessa muodossa” (Nevanlinna, Tuomas, *Kuninkaista ja narreista*, 42).

⁹⁴ Kts. esim. Ferguson, Charles, *Inside Job*, Sony, USA, 2010.

⁹⁵ Kts. Blanchot, Maurice, *Ääretön keskustelu – Vol. 1*, Apeiron Kirjat, Vantaa, 2008, suom. Janne Kurki, *L’Entretien infini*, 1969.